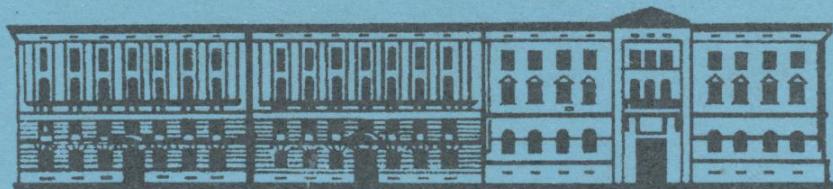

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

З ІСТОРІЇ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

Збірник доповідей і повідомлень наукових
сесій і конференцій НТШ у Львові

Львів – 1997

Ярослав ФЕДОРУК

НОВІ ДОКУМЕНТИ ПРО РОЗФОРМУВАННЯ НТШ У ЛЬВОВІ

1,3,4
А №

Публіковані документи з архіву Інституту українознавства НАН України передають останні моменти існування Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Листи № 1, 2, 3 – це машинописні копії без підпису, адресовані директорові Інституту історії України АН УРСР у Києві Сергієві Миколайовичу Белоусову. Однак зі змісту видно, що їхнім автором був Іван Крип'якевич. Наприклад, у документі від 9 січня 1940 р. (№ 3) зустрічаємо такі рядки: “[...] я вислав Вам письмо 30. XII (док. № 1), а зараз дістав від Вас з 31. XII”. Лист С. Белоусова до І. Крип'якевича від 31 грудня 1939 р. подається у документі № 2. У ньому, зокрема, директор Інституту запрошує Івана Петровича приїхати до Києва у зв’язку з організаційними справами – утворенням Львівського відділу Інституту історії України. Але останній не міг приїхати з огляду на початок занять в університеті, і про це йдеться у документі № 3. У листі № 4 його автор І. Крип'якевич пише, що під час роботи в Інституті він візьметься за розроблення теми “Зв’язки Західної України з козаччиною”. Над цією темою учений вже працював, що видно з подальшого тексту. У цій же копії вказано: “Чекаю відповіді на мої письма з 30. XII. і 9. I. [1940 pp.]”.

Справа розформування Наукового товариства імені Шевченка у Львові була вирішена задовго перед скликанням Надзвичайних зборів Товариства 14 січня 1940 р. Постанову Академії наук УРСР про розпуск НТШ привезли уповноважені Ілля Стебун і Давид Копиця, які приїхали до Львова у листопаді 1939 р.¹. На базі НТШ мали утворитися відділи інститутів мови, літератури, економіки, фольклору, археології та історії АН УРСР. Пізніше київські академіки Олександр Пал-

¹ Антонович О. [Купчинський О]. Про 156-й том Записок Наукового Товариства імені Шевченка, який не вийшов друком у 1939 році // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1991. – Т. CCXXII. – С. 433. Див. також док. № 1.

ладін і Михайло Калинович провели кілька зустрічей з Управою Товариства з цього приводу², і наприкінці грудня до Києва, замість І. Крип'якевича, поїхав Кирило Студинський, щоб “[...] вирішити справи НТШ”³. Він привіз рішення Академії наук залишити майно НТШ при Академії, а музеї передати Народному Комісаріатові освіти УРСР⁴. 14 січня 1940 р., після повернення К. Студинського з Києва, були скликані останні загальні збори НТШ, котрі прийняли рішення про розпуск Товариства, що, зрештою, мало лише формальне значення.

Через два тижні, згідно з наказом від 1 лютого 1940 р.⁵, було утворене Львівське відділення Інституту історії України АН УРСР. Подані далі листи засвідчують, які проблеми виникали перед майбутніми співробітниками цієї установи напередодні її заснування, зокрема організаційні справи, пов’язані з пошуком приміщення. Виникали можливості, щоб філіал розмістився в Онуфріївському василіянському монастирі по вул. Жовківській, де вже перебувала Комісія охорони пам’ятників культури*.

Читаючи ці листи “між рядками”, виділяються окремі фрази: “З великою радістю дізналися ми [...], що Академія затвердила філіали інституту на базі НТШ”, “[...] зможемо вже працювати разом з усім Союзом і віправити всі поневільні наукові помилки, що траплялися у нас [...]”, “велика вдяка належиться [...] особливо Вам, Товаришу Директоре, що Ви так щиро і прихильно заопікувалися нами [...]”, “з мешканням тепер велика скрута, бо за [четири місяці] радянської влади населення Львова побільшалося удвоє [...]” і т. п. В них відчувається дух гіркої епохи приречених часів, Людкевичеве: “Прийшла радянська влада до Львова, і нема на то ради”.

Як образок до біографії І. Крип'якевича, подаю також заповіт вченого, писаний 20 грудня 1944 р. при відчутті близької смерті. Папір довгі роки був складений і підшитий до архівної справи двома проколами так, щоб конверт не можна було відкрити. У цій інтимності відчувається рука самого історика. Однак йому судилося прожити ще неповних двадцять три роки. І. Крип'якевич помер 21 квітня 1967 р.

² Антонович О. [Купчинський О]. Про 156-й том Записок... – С. 433.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Архів Інституту українознавства НАН України, оп. VI-д, № Г-1, арк. 4; Інститут історії України НАН України. Науковий архів, спр. 59, арк. 4.

* Див. нижче, док. № 3.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

Львів, 30 грудня 1939 р.

Високошановний Товаришу Директоре!

Сьогодня я одержав з Інституту історії України “Нариси...”, I, II, VII вип. і “Історію України” в документах – передаю за це ширу подяку, з великим інтересом перечитую ці книги і радію, що наша історична наука працює з таким успіхом. Прохаю прислати мені також “Хронологію” і може ще які видання Інститута, бо для нас кожна книжка з Києва дорогоцінна – дотепер ще не наладнано продажу радянських наукових видань у Львові і ми прямо всихаємо від “голоду книги”! З великою радістю дізналися ми від тов[ариша] [І.] Стебуна, що Академія затвердила філіали інститутів на базі НТШ. Це для зах[ідно]-української науки великий здобуток, бо зможемо вже працювати разом з усім Союзом і вправити всі поневільні наукові помилки, що траплялися у нас задля незнання великої наукової роботи в СРСР. Велика вдяка належить від наших наукових співробітників особливо Вам, Товаришу Директоре, що Ви так широко і прихильно заопікувалися нами і в такому широкому масштабі поставили справу наукової організації на західних землях. Нашою працею постараємося заслужити на довіря Академії, прохаємо тільки дальше давати вказівки для нашої роботи.

Бажано було б, щоб у скорому часі приїхав до Львова уповноважений представник Академії і прийняв майно НТШ та деякі інші будинки, що можна б використати на наукові потреби. Я показував ці будинки ак[адемікам] [О.] Палладіну і [М.] Калиновичеві, але деякі з них призначено вже на інші установи і треба б поспішати, щоб і решти не втратити. В цих будинках можна б уладити інститути, академічну бібліотеку і ці музеї, що мають належати до Академії. Наші академіки, проф[есори] [К.] Студинський і ін., поінформують Академію про ці справи, але їх можна вирішити тільки тут у Львові.

Що до філіалу [чи відділу?] Інститута історії України, то я зустрічаюся часто з наміченими його працівниками, обмінюємося планами і думками, – але все ще чекаємо на офіційне затвердження осіб Академією. Про це я просив порозумітися з Вами ак[адеміка] [К.] Студинського. Помешкання для філіалу можна буде добути у зв'язку з реорганізацією дотеперішніх установ НТШ: є план перенести музеї до сусідної камениці латинського арцибіскупа, а на місці залишити бібліотеку, як відділ бібліотеки Академії, поширити її і побільшити ж – а

помешкання на третьому поверсі віддати інститутам. Поки що я маю одну невелику кімнату і збираю туди деяку потрібну обстанову.

Не знаю, чи Ви дістали моого листа про це, чому я не приїхав на наукову сесію Інститута – я листа не вислав заказним і не є певний, чи він дійшов. Отже тоді приїхала комісія з Москви під проводом проф[есора] Гагарина для реорганізації університету і я мусів залишитися і помагати у праці. Замість мене мав їхати товариш [Я.] Пастернак з [І.] Витановичем, але не добули пропусків. Від проф[есора] В. Петрова ми дізналися, що сесія Інститута відбулася, але радо почули б дещо більше, як вона пройшла. Не дістаємо “Вістей” Академії і нічого не знаємо про поточну роботу інститутів, а в щоденній пресі подають про Академію тільки коротенькі звістки. Не прийшли також до НТШ дотепер ще ніякі радянські видання, хоч Наркомос призначав бібліотеці обов'язкові примірники.

Чекаємо всі на поворот з Києва проф[есора] [К.] Студинського і інших академіків, і на приїзд делегатів Академії, що мають вирішити справи НТШ. Хотілось би уже розпочати постійну справу з Вами.

Вітаю Вас, Шановний Директоре нашого Інститута і всіх товарищів істориків з Новим Роком і чекаю Вашої прихильної відповіді.

З великою пошаною до Вас

[Без підпису]

Архів Інституту українознавства НАН України імені І. Крип'якевича, оп. VI-д, № Г-1, арк. 155-155 зв. Конія.

№ 2

Львів, 31 грудня 1939 р.

Шановний Іван Петрович.

Нарешті всі питання, зв'язані з організацією відділів інститутів Суспільного відділу Академії наук УРСР у Львові принципіально вирішенні.

На базі Наукового Товариства ім. Шевченка будуть утворені відділи інститутів, так, як ми з Вами попередньо намічали.

Зараз по лінії фінансового відділу Академії наук розробляється бюджет і штати відділів у Львові.

Я Вас прошу, у зв'язку з цим, дати Ваші остаточні міркування про структуру відділа Інститута історії, склад наукових робітників, які будуть запрошенні на постійну штатну роботу у відділі.

Разом з цим прошу Вас надіслати остаточний план, над чим буде працювати відділ Інститута, внесши всі зміни до перевіреного проек-

ту. Було б бажано, щоб Ви під час університетських канікул приїхали до Києва для уточнення всіх цих питань.

З палким привітом.

Директор Інституту історії України АН УРСР

С. Белоусов

Архів Інституту українознавства НАН України імені І. Крип'якевича, оп. VI-ф, № Г-2, арк. 17. На кутовому штампі Інституту історії України у верхньому лівому куті дата 31 грудня 1939 р. Оригінал.

№ 3

Львів, 9. I. 1940 [р.]

Шан[овний] Сергій Николаєвич [!]

Наши листи розминулися: я вислав Вам письмо 30. XII, а зараз дістав від Вас з 31. XII. На великий жаль я не зможу приїхати до Києва під час університетських канікул, бо у нас заняття ведуться за старою системою і ферії вже кінчаться 15. I починаємо лекції. Треба листами поладнувати справи, хіба що хто з Інститута зможе приїхати до Львова.

Для організації нашого філіалу найважливіше це, що повелось знайти мешкання – в монастирі василіян, вул. Жовківська 36. З мешканнями тепер велика скрута, бо за радянської влади населення Львова побільшилося удвоє, і неможливо буде помістити всі інститути в одному домі, – кожний інститут мусить шукати собі пристановища. Монастир василіян – це старовинна будова, своїми початками сягає на середньовіччя, а при кінці XVI ст. тут мав свою друкарню перший наш друкар Іван Федоров! В монастирі є гарна історична бібліотека, яку можна буде приспособити для наших робіт, – також усікі енциклопедії, словники і ін. В монастирі має своє сховище Комісія охорони пам'ятників культури (голова письменник [П.] Панч, заст[упник] – я), можна буде також з її бібліотечних збірок дещо добути. На Інститут можемо взяти 5 – 6 кімнат, з цього одна заля більша, інші малі келії, де може працювати по 1 – 2 людей. З монастиря дістанемо також столи, шкапи, крісла та іншу обстановку, все те доволі спартанське, але поки що вистарчить. Прошу Вас дати свою згоду на це помешкання, бо у теперішньому часі важко знайти щось краще. Дуже важлива справа добути для філіалу дрова на зиму, треба мати на це ордер – цим повинен занятися фінансовий чи господарський відділ Академії, бо не можна буде розпочати праці.

Про склад наукових співробітників і план праці я напишу Вам на днях, бо ще не порозумівся з усіми товаришами. На заступника керівника я проєктував би професора [О.] Терлецького, на наук[ового] секретаря д-ра [І.] Витановича; зі службовців треба: 1) секретар, що пише на машинці, він рівночасно міг би працювати на інвентаризації бібліотеки, 2) бібліотекар, 3) сторож до порядків у будинку, 4) хлопець для прислуги і приношення книг з інших бібліотек. Фінансово- і господарськими справами усіх інститутів повинен займатися один службовець Академії, що мав би свого бухгалтера і секретаря.

Години праці проєктуємо ранком від 10 до 4 (у нас уже радянський час). Не знаю, як буде з моєю працею, бо мені треба щодня бути в університеті дві години, часом і більше (окрім звичайних занять я також обраний головою профспілки) – як це зробити, чи можна мені частину роботи відбувати по півдні? Дуже потрібний нам регулямін Інституту і зразки урядових актів, звітів і ін. Як буде зватися наш філіал: філіал чи відділ? Як часто треба посыкати звіти з праці філіалу і чи треба подавати число перепрацьованих годин?

Чекаємо приїзду акад[еміка] [К.] Студинського і тов[аришів], може вони привезуть нам які вказівки про організацію філіалів? Хто приїде як уповноважений представник Академії? Треба б вирішити справу нових домів для Академії, бо в НТШ затісно, а тепер ще можна б добути деякі націоналізовані будинки, поки їх не забрали інші установи.

З великою повагою і палким привітом

[Без підпису]

Архів Інституту українознавства НАН України імені І. Крип'якевича, оп. VI-д, № Г-1, арк. 131 – 131 зв. Конія.

№ 4

Льв[ів], 15. I. 1940 [р.]

Директору Інституту історії України С. М. Белоусову [!]

Вчора, 14 січня 1940 р., відбулися загальні збори Наукового Товариства ім. Шевченка і на них одноголосно порішено розв'язати Товариство і передати всі його установи і майно Академії наук УРСР. Таким способом, переведено остаточне об'єднання зах[ідно]-української науки з УРСР й усім Союзом. Доповідь про потребу об'єднання мав проф[есор] [В.] Сімович, інші справи реферували зам. голови [І.] Боднар, фінансовий референт [М.] Капуста і акад[емік] [К.] Студинський.

динський, що у палкій промові змалював значення цього історичного для нас рішення.

Поінформую Вас про наші пропозиції що до плану праці і складу наукових співробітників. Акад[емік] [К.] Студинський повідомив мене, що М. Пасіка не затверджений співробітником Інститута через те, що не має друкованих праць (жаль, що так сталося, бо це спеціаліст до соціальних справ XV–XVII ст. і другого тепер не знайдемо). Щоб заповнити прогалину у цих століттях я рішився передати мою тему “Галицько-Володимирська держава” молодому магістрові Степанові Білецькому (його життєпис Вам пришлю), а сам візьму тему з XVI–XVII ст. “Зв'язки Західної України з козаччиною”. На жаль, виїхав зі Львова [І.] Витанович, що мав опрацювати селянські страйки в 1900-х роках – поки що не маю його ким замістити. Тепер наш план виглядає так:

Проблема: Історія Західної України.

- Теми:
1. Комуникаційні і торгові шляхи і їх вплив на розвиток держав Східної Європи до XVI ст. (з особливою увагою на Західну Україну) – д[октор] Василь Гарасимчук.
 2. Територія Галицько-Володимирської держави – магістер Степан Білецький.
 3. Зв'язки Західної України з козаччиною – д[окто]р Іван Крип'якевич.
 4. Суспільні і політичні відносини Галичини від кінця XVIII до половини XIX ст. – Омелян Терлецький.
 5. Історія української преси в XIX ст. – Іван Кревецький.
 6. Польські проекти на знищенння українського народу 1918–1939. – д[окто]р Іван Карпинець.

Старшими співробітниками повинні бути: Вас[иль] Гарасимчук, Ом[елян] Терлецький, Ів[ан] Кревецький, Ів[ан] Крип'якевич; молодшими – Ів[ан] Карпинець і Ст[епан] Білецький. Чотири перші мають праці від 1900-х рр., два останні – з 1930-х рр.

Чекаю відповіді на мої письма з 30. XII. 1939 р. і 9. I. [1940 р.]
Чекаю також приїзду представників Академії.

З палким привітом

[Без підпису]

Архів Інституту українознавства НАН України імені І. Крип'якевича, оп. VI-д, № Г-1, арк. 132 – 132 зв. Конія.

№ 5

Директору Інституту історії України АН УРСР [!]

Від довшого часу почиваюся хворий (мабуть серце): якщо я несподівано помер би, залишаю такий заповіт що до моєї бібліотеки, що знаходиться в Інституті:

Я бажав би, щоб мої книжки перейшли до Інституту. Але що моя дружина залишиться без засобів до життя, то прошу книжки оцінити і заплатити їй ціну. Також дві шафи є моєю власністю – нехай їх Інститут купить. Мої рукописи (в папках) передаю Інститутові. Збірки моїх друкованих праць (в папках) і всякі особисті документи і пам'ятки нехай залишаться моїй дружині.

Ів[ан] Крип'якевич

Львів 20. XII. 1944 р.

Архів Інституту українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича, оп. VI-ф, № Г-2, арк. 177 – 177-а. Оригінал.